

EMİN ARIF (ŞİXƏLİYEV)
AMEA Naxçıvan Bölməsi

ERMƏNİ ALİMLƏRİNİN NAXÇIVANLA BAĞLI İDDİALARI

Bu, bir həqiqətdir ki, tarixi faktlar müxtəlif istiqamətlərə çəkilməkdə, elmi obyektivlik adından çıxış edən alimlərin böyük əksəriyyəti əsl həqiqətdə tarix elminə zərər vurmaqdadırlar. Məhz bunun nəticəsidir ki, tarixi həqiqətlər təhrif edilməkdə, elm aləminin bəzi nümayəndələri öz mənsub olduğu ölkənin tarixini obyektiv materiallar əsasında deyil, fərdi münasibətlərinə uyğun olaraq yazmaqdadırlar.

Bu da həqiqətdir ki, gerçəklik yalnız onun öz səbəbləri ilə aşkara çıxarıla bilər. Lakin səbəblər çox vaxt təcrübədə postulat kimi qəbul edilir, ondan zəruri nəticəni almaq və bu nəticəyə bəraət qazandırmaq üçün istifadə olunur. Nəticədə fərdi münasibət tarixi həqiqətləri üstələməyə başlayır və faktlar istər-istəməz dəyişdirilir. Tarix elminə saysız fəlakətlər gətirmiş metodların mahiyyəti bunlardan ibarətdir. Tarix bu metoda kor-koranə tabe olaraq, yalnız ondan umulanları açıb göstərir. Məhz bunun nəticəsidir ki, dünyanın hər yerində tarix elminə olan şübhələr çoxalmaqdadır və günümüzdə bu elm özünü tamamilə rüsvay etmişdir. Daha doğrusu, tarix elmini saxtəkar tarixçilər rüsvay etmişlər ki, bu, elmi saxtəkarların başında da qeyd-şərtsiz erməni alimləri gəlir.

Uzun illərdir ki, ermənilər ənənəvi olaraq Azərbaycana, onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvana qarşı ərazi iddiaları ilə çıxış etməkdədirlər. Bu ənənə tarixin genişmiqyaslı və hərtərəfli saxtələşdirilməsindən ibarətdir. Çox sayda erməni alimləri məsələ ilə bağlı iddialar irəli sürürlər, ancaq məqalənin həcmi onların hər birini ayrı-ayrılıqda təhlil etməyə imkan vermir. Bu səbəbdən də biz bu araşdırmamızda yalnız bəzi erməni alimlərinin Naxçıvanla bağlı iddialarına diqqət yetirəcəyik.

İlk olaraq qatı millətçi fikirləri ilə tanınan ideoloq Zori Balayanın "Ocaq" adlı kitabına nəzər salaıq. Müəllif yazır: "...Naxçıvanı qədim ermənilər "Naksuana" adlandırırdılar... Bəzi fars və erməni tarixçiləri onun əsasının eramızdan əvvəl 1539-cu ildə Ermənistan çarı Tiqranın sərəncamı ilə qoyulduğunu yazırlar..." (2, s. 14).

Göründüyü kimi, Zori Balayan oxucuya təlqin etmək istəyir ki, Naxçıvan eramızdan əvvəl XVI əsrdə Ermənistan çarı Tıqranın sərəncamı ilə salınıb. Halbuki eramızdan əvvəl XVI əsrdə Ermənistan çarlığından və onun çarı Tıqrandan söhbət gedə bilməzdi.

Naxçıvanı "Böyük Ermənistanın müqəddəs şəhəri" elan edən Balayan öz kitabında, hər bir erməninin tarixi Ermənistan ərazilərini qarış-qarış görmək üçün başlanğıc olaraq Naxçıvana baş çəkmasının vacib olduğunu qeyd edərək, öz arzusunu da dilə gətirmişdir: "...Səyahət rəsmi olaraq Mehri rayonundan başlanır... Anma mənim üçün o, artıq başlanıb. Axı artıq mən yoldayam. Mehriyə çatmaq üçün mən Bibliya torpağı (Naxçıvan-E.A) ilə getməli, daim sağ tərəfində Arazi hiss etməliyəm... Mən vətənin tarixini və coğrafiyasını yaxşı öyrənmişəm..." (2, s. 16).

Kitabda Naxçıvan tarixi Ermənistan elan edilir. Müəllifin arqumentləri ondan ibarətdir ki, Naxçıvanı ermənilərin əlindən tatarlar, yəni azərbaycanlılar alıblar və hal-hazırda onun Azərbaycanın tərkibində olması faktı tarixi ədalətsizlikdir. Halbuki Naxçıvanın tarixi türk torpağı olduğu nə tədqiqəyən çox sayda faktlar mövcuddur.

I. Şopenə müraciət edək: Naxçıvan şəhərinin əhalisi 5470 nəfər, 3261-i azərbaycanlı, 1829-u erməni. Ermənilərin 719-u yerli olub, 1110 nəfəri buraya Türkmənçay müqaviləsindən (1828-ci il) sonra köçürülüb (4, s. 38).

Müəyyən demografik şişirtmələr olsa da, hər halda Şopenin tərtib etdiyi cədvəl olduqca əhəmiyyətlidir. Naxçıvan əyaləti: 17138 azərbaycanlı, 2690 yerli erməni, 10679 İrandan və Türkiyədən köçmə ermənilər. Ordubad mahalı: 7247 azərbaycanlı, 2388 yerli erməni, 1340 gəlmə erməni. İrəvan əyaləti: 49875 azərbaycanlı, 20073 yerli erməni, 45207 gəlmə erməni (4, s. 38-39).

Biz yerli ermənilərin olmasını əsla qəbul etmirik. Çünki Naxçıvanda yerli ermənilərin olması məsələsindən söz gedə bilməz. Ancaq yenə də, Şopenin tərtib etdiyi cədvəldən də göründüyü kimi, azərbaycanlıların sayı istər yerli olsun, istərsə də gəlmə ermənilərdən qat-qat çox idi. Nümunələrin sayını artırmaq mümkündür. Bəziləri, yəni qeyri-azərbaycanlılar, hətta ermənipərəst alimlər düşüncə bilərlər ki, bölgədəki yerli ermənilərin sayının az olması müxtəlif dövrlərdəki etnik miqrasiyaların və siyasi hadisələrin nəticələridir. Elə isə biz də sırf erməni alimlərinin öz tədqiqatlarına müraciət etməyi məqsəduyğun sayırıq.

Erməni alimlərdən Raffi, özünün "Samvel" adlı əsərində yazır: "...Bizim tariximizdə xalq tamamilə unudulmuşdur. Biz erməni şinakanının (kəndlisinin) necə yaşadığını, öz ağaları ilə hansı münasibətdə olduğunu, nə yeyib nə içdiyini, nə cür qıyafətlər geydiyini, necə sevdiyini və şadlandığını bilmirik. Erməni sənətkarlarının hansı işlərlə məşğul olduqlarını, erməni tacirlərinin hansı ölkələrlə ticari əlaqələr qurduqlarını, yaxud erməni çobanının hansı heyvanlar otardığını bilmirik. Bizim tariximiz bütün bunlar barəsində

susur... Bizim tariximizdə həтта xalqımızın ən əzəmətli güvvəsi olan qadınlarımız haqqında da heç bir məlumat yoxdur..." (4, s. 15).

Daha sonra o, "...beləliklə, bizim tariximizin quruca salnaməsi tədqiqatçıya çox az məlumat verir. Tarixin bu səhvlərini bədii əsərlər düzəldə bilər, əgər heç olmasa onlar olsaydı. Amma bizdə Esxilin və Sofoklun faciələrinə, Homerin və Vergilin qəhrəmanlıq poemalarına oxşar əsərlər də olmayıb. Bizim qədim ədəbiyyatımız kilsə yazılarından o yana gedə bilməyib... bizim qədim ədəbiyyatda həyat tərzlərinin, adət-ənənələrin, ailənin və ictimai münasibətlərin təsviri yoxdur..." , deyər yazır (4, s. 16).

Göründüyü kimi, erməni tarixində bir müəmmalıq, bir ziddiyyətlik vardır. Həqiqətən də, erməni tarixinin incələnməsi və araşdırılması asan deyil. Bu tarix uzun, qarışıq, qismən qaranlıq və ümumiyyətlə mübahisəlidir. Erməni tarixi demək olar ki, tamamilə ermənilər tərəfindən yazılıb. Çünki öz tarixini yazan bir şəxs və ya o millətin ziyalı təbəqəsi onu təbii ki, böyüdəcək və ululaşdıracaq, eyni zamanda onun mübahisəli cəhətlərini obyektiv şəkildə olduğu kimi araşdırmaqdan yan keçəcəkdir. Ermənilərdə bu vəziyyət xüsusilə görülməkdədir.

Beləliklə, belə bir məqamla qarşılaşırıq: Yazılı tarixin qəbul etdiyi, elmi metodologiyanın guya sənədlərə əsaslanaraq isbat etdiyi "Böyük Ermənistan Dövləti" də mövcud olmamışdır. Bu mənzərə qarşısında tarix boyunca nə müstəqil bir Ermənistan, nə də erməni millətinin varlığından bəhs etmək tarixi həqiqət olaraq göstərilə bilməz. Belə bir vəziyyətdə nəinki Naxçıvan tarixi erməni torpağı olmasından, hətta erməni dövlətinin tarixindən söz gedə bilməz. Bütün bu deyilənləri onsuz da çox gözəl bilən Zori Balayan olduqca təhlükəli bir vasitədən istifadə edərək, "Bibliya" sözünü sevsə-sevə tez-tez təkrarlayır və onu "Ararat", "Ermənistan", "Naxçıvan" ifadələri ilə birləşdirmişdir (2, s. 14). Müəllif kitabında, "xristianlıq" və "sivilizasiya" anlayışlarını cynləşdirməklə xristianlığa sitayiş edən xalqlar birliyini İslama sitayiş edən xalqlar birliyinə qarşı qoymağa çalışmışdır. Son dövrlərdə Naxçıvana qarşı iddiaların siyasi olmaqla birlikdə dini mövqedən təbliği də bunun ən bariz nümunələrindən biridir.

Naxçıvana qarşı əsassız iddialar "Ermənistan Naxçıvanı və ya təhrif olunmuş Naxçıvan" adlı kitabın müəllifi Avo Katerciyan tərəfindən də önsürülməkdədir. Elmi obyektivlikdən xeyli uzaq olan bu kitabda Naxçıvan indiki Azərbaycan idarəçiliyində tarixi Ermənistan ərazisi kimi tanıtılmış, guya bölgədəki erməni abidələrinin Stalin zamanından dağıdılmağa başlandığı qeyd olunmuşdur (5). Halbuki müəllif xüyalara qapılmaqla unudur ki, əgər Stalinin ermənipərəst siyasəti olmasaydı, bu gün tarixi Azərbaycan torpağı olan Zəngəzur Ermənistanının sərhədləri içərisində olmaz və ermənilər də bundan ilham alaraq günümüzdə Naxçıvana qarşı ərazi iddiaları ilə çıxış etməzdilər.

Kitabda Naxçıvan yalan sazişlərin qurbanı kimi göstərilir və eyni zamanda guya erməni mədəni irsinin azərbaycanlılar tərəfindən həvəsle dağıdılması, daş xaçlara qarşı edilən vəhşiliklər qeyd olunmuşdur.

Diqqət yetirin: *"Erməni mədəni irsi və xaçqarlar"*! Sual olunur: Yəni həqiqətdən də erməni mədəni irsi olmuşmu və ya Naxçıvanda erməni abidələrinin mövcudluğu nə dərəcədə realdır?

Erməni tarixçisi Manuk Abekyan, ermənilərin kim olduqlarını və harada təşəkkül tapdıqları barədə yazır ki, *"...erməni xalqının mənşəyi nədir, necə və nə vaxt, haradan və hansı yollarla buralara gəlməşlər, erməni olmazdan əvvəl və sonra hansı xalqlarla əlaqələr qurmuşlar, onun dilinə, etnik mənsubiyyətlərinə kimlər necə təsir göstərmişdir? Bizim əlimizdə bunları isbatlayan açıq və dəqiq məlumatlar yoxdur..."* (1, s. 11).

Mənşəyi, sosial, siyasi, ictimai münasibətləri olmayan bir millətin mədəni irsi necə ola bilər? Cavab aydındır: Bu irs mədəni oğurluq üzərində qurulmuşdur. Heç təsadüfi deyildir ki, ermənilər yer üzünün ilk xristian milləti kimi gülünc obrazlarla dünya ictimaiyyətinin beynini qarışdıraraq Naxçıvanda və Azərbaycanın digər bölgələrindəki abidələri tarixi erməni abidələri şəklində tanıtdırmaqda və bu surətlə reallıqları saxtalaşdıraraq, bunları qonşu ölkələrin torpaqları üzərindəki ekspansional əməllərinə vasitə etməkdədirlər.

Naxçıvanla bağlı digər bir iddia isə Arqam Aqvazyanın ingilis dilində nəşr etdirdiyi *"Jugha"* adlı əsərində öz əksini tapmışdır. Müəllif yazır: *"...Önemli bir yaşayış məskəni kimi, eyni zamanda əhalisi bütövlükdə ermənilərdən ibarət olan Cuğanın erməni tarixində müstəsna rolu vardır..."*

...Cuğanın çiçəklənməsində və tərəqqisində, beynəlxalq ticarətdə körpü rolunu oynamasında bilavasitə erməni tacirləri əsas rol oynamışlar..."

Daha sonra o, yazır: *"...1603-cü ildə Persiya hökmdarı I Şah Abbas Cuğanı yerli erməni əhalisinin köməyi ilə Osmanlılardan xilas etdi, ancaq sonra o, "xilaskar erməniləri" imperiyanın daha uzaq guşələrinə köçürülməsinə qərar verdi..."*(6)

Müəllifin iddiasına görə, XVII əsr erməni salnaməçisi Arakel Vardapet Davrizetsi guya bu məcburi deportasiyanın şahidi olmuşdur. Bir mənbə kimi onun uydurmalarına istinad edən Arqam Aqvazyan, ermənilərin bu əmrə riayət etmədikləri təqdirdə üç gün içərisində qətlə məruz qalacaqlarını da yazmaqdadır. Müəllifə görə, digər bir şahid isə Naxçıvan yepiskopu Auqusut Badjetsidir. Arqam Aqvazyan onun da uydurmalarına istinad edərək yazır: *"...Persiyalılar erməni kəndlərinə daxil olaraq, oranın yerli əhalisi olan erməniləri qılıncdan keçirdilər. Yazıq ermənilər bütün mallarını və var-dövlətlərini öz torpaqlarında qoyaraq yurd-yuvalarından qovuldular. Ermənilərin ah-naləsi göylərə yüksəldi. Təxminən 3 min erməni ailəsi Cuğadan deportasiya edildi və çox sayda insan Araz çayını keçərkən suda boğuldu..."*

...Ermənilərin ikinci deportasiyası 1606-cı ildə baş verdi. Deportasiya edilənlər İsfahan yaxınlığına köçürüldülər ki, bu ad da sonradan Yeni Culfa (və ya Yeni Cuğa) olaraq tarixə keçdi... (6)

Belə çıxır ki, ermənilər Yeni Cuğanı qədim Cuğanın xatirəsini yaşatmaq üçün inşa edibləmiş!

Bu cür saxta və həqiqətdən uzaq məlumatlara Arqam Aqvazyanın ingilis dilində nəşr olunan *"Nakhjivan Book of Monuments"* (Abidələrin

Нахçıван kitabı), К. Паткянын hələ 1884-cü ildə yayınladığı "Choice Selections from Armenian Chronicles" (Erməni salnaməçilərindən seçmələr) adlı əsərlərində, İsveçrə-Ermənistan Parlament Qrupunun 2006-cı ildə Berndə nəşr etdirdikləri "The destruction of Judja" (Cuğanın dağıdılması) adlı kitabda rast gəlmək mümkündür (6).

Ümumiyyətlə, biz bu kitabları ayrı-ayrılıqda təhlil etmək niyyətində deyilik. Qısaca olaraq onu deyə bilərik ki, bu və ya bunun kimi müxtəlif dillərə tərcümə edilən yüzlərlə kitab vasitəsilə ermənilər iddia etdikləri ərazilərə siyasi, inzibati-ərazi baxımından deyil, həmçinin qədim mədəniyyət baxımından da sahib olduqlarını sübut etməyə çalışırlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Абекян Манук. История древнеармянской литературы. Ереван: Издательство Академии Наук Армянской ССР. Т. I, 1948, 524 с.
2. Балаян Зорий. Очаг. Ереван: Советакан грох, 1984, 421 с.
3. Раффи. Самвел. Ереван: Издательство Аястан, 1971, 480 с.
4. Шопен И. Исторический памятник состояния Армянской области в эпоху ее присоединения к Российской империи. СПб.: В типографии Императорской Академии Наук, 1852, 1231 с.
5. hrach@emirates.net.ae<<mailto:hrach@emirates.net.ae>>
6. http://www.mytrips24.com/index.php?vc=3&visilex_key=Julfa%2C_Azerbaijan_%28city%29_04da.html

Эмин Ариф (Шихалиев)

ПРЕТЕНЗИИ АРМЯНСКИХ УЧЕНЫХ В СВЯЗИ НАХЧЫВАН

Почти около ста лет армяне претендуют земли от Азербайджана, в том числе и Нахчывана. Это традиция формировалась за счет скопления фальшивых и выдуманных материалов вокруг историю армянского народа, которые отражают одни мифы и сказок. В этом направлении многие материалы армян, которые не соответствуют истинной. На этой статье мы только коснулись более важным проблемам по этому направлению. В результате исследования выявлены, что земельные претензии армянских ученых не обосновываются ни наукам, и ни античным историческим сообщениям.

Emin Arif (Shikhaliyev)

**THE ARMENIAN SCHOLARS' ALLEGATIONS
TOWARDS NAKHCHIVAN**

There have been several years that Armenian scholars have made territorial claims against Azerbaijan and its inseparable part, Nakhchivan. This tradition continues at the expense of massive corruption of history. There are so many Armenian scholars who are making so many false claims related to this issue but this article is limited to analyze all of these allegations. Because of that reason this research brings attention to some of these allegations which were made by some Armenian scholars.

Rəyçilər: Tarix e.d. prof., H.Səfərlı, AMEA-nın müxbir üzvü, tarix e.d. V.Baxşəliyev.

AMEA Naxçıvan Bölməsi Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya İnstitutunun Elmi Şurasının 22 yanvar 2009-cu il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol № 01).